

Bakgrund och syfte

Studien har gjorts på uppdrag av Senior 2005, som är en parlamentariskt sammansatt beredning som har till uppgift att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av politiken för de äldre.

Syftet med denna studie är att belysa hur livslängd, hälsa och sysselsättning förändras för män och kvinnor födda 1930, 1935, 1940, 1945, 1950 och 1955, beroende på socioekonomisk grupp, utbildningsnivå, närings- och regional tillhörighet. Om man följer en grupp personer födda ett visst år brukar detta kallas att man följer en födelsekohort.

Det har länge varit känt att såväl Sveriges som hela Europas befolkning åldras snabbt. Antalet gamla ökar kraftigt medan antalet personer i produktiva åldrar förblir tämligen konstant, vilket innebär att andelen av befolkningen som befinner sig i produktiva åldrar blir mindre.¹ Redan nu märks att de stora barnkullarna som föddes på 1940-talet blivit så gamla att belastningen på sjukvården ökat.² Många har lämnat yrkeslivet i förtid, dels på grund av sjukdom och ohälsa, dels på grund av konjunkturedgången i början av 1990-talet.

En mycket stor andel av de sysselsatta inom offentlig sektor kommer att gå i ålderspension mellan 2005 och 2015.³ Behovet av personal och ekonomiska resurser inom vårdsektorn kommer successivt att öka, framför allt på 2020-talet då de som föddes på 1940-talet blir över 80 år gamla.⁴ De senaste årens minskande fruktsamhet har gjort att problemen förstärkts.⁵

---

¹ Sveriges framtida befolkning. SCB, Demografiska rapporter 2000:1.

² Handlingsplan för ökad hälsa i arbetslivet, SOU 2002:5.

³ Äldres utträde ur arbetskraften. RFV 2002:3.

⁴ Batljan och Lagergren, LU 1999/2000. Bilaga 8.

⁵ Barnafödandet i fokus. Socialdepartementet, 2001.

Andelen i arbetskraften har också sjunkit kraftigt på 1990-talet. Antalet arbetade timmar minskar ännu mer enligt långtidsutredningen på grund av att den grupp som arbetar minst antal timmar, de som är i åldrarna 55-64 år, ökar.⁶ Om arbetskraftsdeltagandet bibehålls på den nivå den var i slutet av 1990-talet kommer utbudet av både personer i arbetskraften och arbetade timmar att fortsätta minska. I en period då man skulle önska att arbetskraftsutbud och arbetade timmar ökade är detta en oroande utveckling.

Förändringar av livslängd, hälsa och sysselsättning, kan påverka situationen i positiv eller negativ riktning. Det är därför viktigt att ta reda på hur trenderna ser ut idag för att snabbt kunna vidta åtgärder som styr utvecklingen i önskvärd riktning.

Ett av huvudsyftena har varit att ta fram enkla mått som beskriver utvecklingen. När livslängden ökar, som den gör i Sverige, är det viktigt att ha kunskap om de vunna levnadsåren präglas av sjukdom eller ej. Om definitionen av god hälsa är sådan att det någorlunda väl överensstämmer med arbetsförmåga⁷ och de som har god hälsa är sysselsatta, kan man förvänta sig att sysselsättningen bara kan öka i begränsad omfattning.

Det hade också varit intressant att följa hur livslängd, hälsa och sysselsättning utvecklats för olika yrkesgrupper och familjeförhållanden, men detta var tyvärr omöjligt eftersom tillgänglig information av god kvalitet saknas.

Före år 2000 baseras beräkningarna på observerade uppgifter. Från år 2000 görs framskrivningar av dödlighet, hälsa och sysselsättning. Hälsan har endast observerats mellan 1985 och år 2000. Andelen vid god hälsa före 1985 har skattas bakåt i tiden utgående från observerade trender.

---

⁶ LU 1999/2000.

⁷ Relevansen av hälsomåttet undersöks i kapitlet om "Framskrivnings- och beräkningsmetoder" avsnittet "Sysselsättning och hälsa".

Material

För att kunna belysa utvecklingen av livslängd, hälsa och sysselsättning har ett stort material från olika register sammanställts. Följande register har länkats:

Uppgifter om sysselsättning för åren 1960, 1965, 1970, 1975 och 1980 har hämtats från Folk- och Bostadsräkningarna (FoB). För perioden 1985–1999 har uppgifter om sysselsättning hämtats från SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (RAMS). Denna innehåller årliga uppgifter som till största delen baseras på arbetsgivarnas kontrolluppgifter och de egna företagens självdeklarationer. Uppgifterna om sysselsättning inkluderar av den anledningen endast beskattat arbete.

Socioekonomisk grupp har hämtats från Folk- och Bostadsräkningarna 1970, 1975, 1980, 1985 och 1990.

Utbildningsnivå har hämtats från Folk- och Bostadsräkningen 1970 och från Registret över befolkningens utbildning (UREG) 1988–1999, som innehåller information om "Högsta avslutade utbildning". Med hjälp av ett prioriteringsprogram väljs därefter högsta avslutade utbildning för varje person.

Information om regional tillhörighet och dödlighet har hämtats från befolkningsstatistiken. Den regionala tillhörigheten baseras på information om boendekommun i registret över totalbefolkningen (RTB) den 31/12 respektive år.

Registren har länkats och longitudinell information om sysselsättningsutvecklingen har sammanställts för samtliga personer som ingår i undersökningskohorterna. Uppgifterna om socioekonomisk grupp, utbildningsnivå, regional tillhörighet och näringsgren har valts så nära 40-årsdagen som möjligt. Vid 40-årsåldern har de flesta avslutat sina studier, den regionala och näringsgrensmässiga rörligheten är liten. Det är dessutom få som senare ändrar sin sociala tillhörighet. Den näringsgren man har vid 40-årsåldern är förmodligen mer representativ för yrkeslivet än de man har senare, eftersom en del personer omplaceras efter 50-årsåldern på grund av arbetsskador.

Uppgifterna om sysselsättning finns för var femte år mellan 1960 och 1985 och varje år mellan 1985 och 1999. De personer som ingår i undersökningen har följts från 20-årsdagen till år 2000 eller tills de dör eller utvandrar första gången.

Det finns inget totalregister över befolkningens hälsa och av den anledningen har uppgifterna om hälsa skattats separat med hjälp av data från "Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF)". Denna undersökning genomförs årligen som besöksintervjuer med ett slumpmässigt urval av befolkningen, vanligen åldrarna 16–84 år. Mellan 12 000 och 13 000 personer intervjuas under en tvåårsperiod. Uppgifterna om hälsa som använts i studien har inhämtats under perioden 1985–2000. I ULF saknas uppgifter om hälsoutvecklingen för personer som är 85 år och äldre. Av den anledningen har beräkningarna begränsats till medelantalet år från 20 till 85 års ålder.

Andelen sysselsatta baseras på registeruppgifter och är alltså en totalräknad uppgift, medan andelen vid god hälsa är skattad från SCB:s urvalsundersökning ULF. Andelen sysselsatta och andelen vid god hälsa är alltså skattade oberoende av varandra. Då den totalräknade statistiken saknar uppgifter om hälsa innebär detta också att det endast går att skatta andelen som är sysselsatta med dålig hälsa eller andelen med god hälsa som ej är sysselsatt från ULF.⁸

Det observerade materialet används för att göra framskrivningar efter år 2000. Personer födda 1930 observeras alltså till 70 års ålder, personer födda 1955 till 45 års ålder. Dödlighet, hälsa och sysselsättning skrivs fram för samtliga födelsekohorter från och med år 2000 upp till respektive grupps 85 årsdag. Framskrivningsmetodiken beskrivs i kapitlet om "Framskrivnings- och beräkningsmetoder".

Före 1985 finns endast uppgifter var femte år i FoB. Sysselsättningsdefinitionen i FoB ändrades 1970 till att vara att man arbetat minst en timma den senaste veckan. I tidigare FoB:ar var definitionen att man arbetat minst halv normal arbetstid. Den förändrade definitionen gör att sysselsättningen underskattad före 35 års ålder för födda 1930, före 30 års ålder för födda 1930 etc.

Antaganden om framtida dödlighet och hälsa är gjord så att de skillnader som observerats mellan kohorterna de senaste 10 åren fått gälla efter år 2000. Resultatet blir att dödligheten för män antas minska mer, medan dödligheten för kvinnor minskar mindre än vad som antas i SCB:s officiella befolkningsprognos.⁹

---

⁸ I kapitlet "Framskrivnings- och Beräkningsmetoder" avsnittet "Hälsa och sysselsättning" redovisas hur dessa grupper utvecklas över tiden.

⁹ Sveriges framtida befolkning. SCB, Demografiska rapporter 2000:1.

Sysselsättningsantaganden om avgångarna från arbetsmarknaden medför att man inte kommer upp till den sysselsättningsnivå som rådde omkring 1990 för kohorter födda 1955. Om man ser 1955 års kohort som representativ för framtiden är det ett pessimistiskt antagande. En framtida studie av konsekvenserna av både mer pessimistiska och optimistiska antaganden om hälsa och sysselsättning skulle vara intressant.